

Preliminära synpunkter från LRF på vattendirektivets samrådsunderlag

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) är en av remissinstanserna i den pågående samrådsperioden för vattendirektivets statusklassning och åtgärdsprogram. Ett yttrande kommer lämnas senast 30 april 2021 och i denna pm från december 2020 beskrivs några första synpunkter.

Se vattendirektivet i ett sammanhang

Att uppnå renare vatten, som är ett mål med vattendirektivet, är en av pusselbitarna i att nå ett hållbart samhälle. Livsmedelsproduktion med odling och djurhållning bedrivs ute i naturen och därför träffas jord- och skogsbrukarna samtidigt av många av Sveriges miljömål, nationella eller sådana som följer av medlemskapet i EU. Därtill finns en politiskt beslutad livsmedelsstrategi med mål om att öka den svenska matproduktionen.

I förslaget till åtgärdsprogram finns en föreslagen medfinansiering på sammanlagt 2,6 miljarder kronor för lantbruket under perioden 2021 – 2033. Motsvarande beräkning av kostnader för lantbruket för att nå mål i andra EU-direktiv och andra svenska miljömål om biologisk mångfald eller klimatmål saknas. Därför är det svårt att få en överblick över den samlade kostnaden för lantbruket och hur den påverkar möjligheten att nå målen i livsmedelsstrategin. LRF ser inte i samrådsunderlaget att Vattenmyndigheterna (VM) gjort en analys av konsekvenserna för lantbrukets konkurrenskraft av det föreslagna åtgärdsprogrammet.

Fortfarande ingen delaktighet på landsbygden

Trots att det i år, år 2020, gått 20 år sedan EU:s ramdirektiv för vatten beslutades känner de flesta svenskar inte till det. Det gäller även på landsbygden vilket är otillfredsställande eftersom en stor del av de fysiska åtgärder som ska göras förväntas göras av människor på landsbygden. Både påverkan i form av näringsläckage, vandringshinder, enskilda avlopp och frågan om vattendragens beskaffenhet, hydromorfologi, förväntas tiotals miljarder i åtgärdsprogramkostnader under åren som följer. För att en del av detta ska ske behövs en ökad delaktighet. Ökad delaktighet är inte endast något som vore önskvärt utan en förutsättning för ett lyckat genomförande av direktivet. I EU-projektet Water Co-Governance (ungefär vattenmedbestämmande) visas i de svenska pilotområdena att när staten tillsatte en krona för lokal åtgärdssamordning så svarade lokalbefolkningen upp och ville göra åtgärder till ett värde av 12 gånger pengarna.

Den uteblivna satsningen på ökad lokal delaktighet har alltid varit och fortsätter vara en systembrist i det svenska genomförandet av vattendirektivet.

LRF menar att det blev fel år 2008 vid den svenska översättningen av ramdirektivet till svenska när ”*public participation*” översattes till ”*samverkan*”. Efter det har det tolkats som att information är en slags samverkan vilket det inte är. Istället borde översättningen gjorts till begreppet *deltagande* vilket hade ställt högre krav på att skapa delaktighet.

Projektet LEVA – Lokalt Engagemang för vatten genomförs i samverkan mellan Havs- och Vattenmyndigheten, Jordbruksverket, LRF, Länsstyrelserna och de fem Vattenmyndigheterna. Tillkomsten av LEVA ökar den lokala delaktigheten och utgörs i dagsläget av cirka 30 personer i utvalda avrinningsområden. De behöver bli betydligt fler för att hjälpa fler på landsbygden att få bidra med sin lokala kunskap om vattnet i sin hembygd och omsätta det i åtgärder.

Generellt problem med ambitionsnivån.

LRF upplever det som bekymmersamt att trots att åtgärdspaket för åkermarken i samrådsunderlaget är omfattande nås inte mer än cirka 70 % av det bedömda fosforbetinget och cirka 50% av kvävebetinget. Om målen inte går att nå betyder det att något är fel. VM behöver förklara vad det beror på. Om bedömningsgrunderna framkallar mål som inte går att nå och det alltså inte går att hitta tillräckliga åtgärder behöver undantaget mindre stränga kvalitetskrav tillämpas. Situationen kan inte lämnas oförklarad.

Tröghet i naturen får lantbrukarna att framstå som kroniska underachievers

Det systematiska vattenvårdsarbetet i det svenska lantbruket startade i början av 1980-talet med bland annat regler för gödselspridning. Sedan dess har många vattenvårdande åtgärder gjorts av lantbrukarna och det syns i form av trender av minskade kvävehalter i många jordbruksåar. Däremot finns inte samma generella trend för fosfor. LRF tycker inte att det är klarlagt varför större effekt i vattenmiljön inte syns för fosfor. Om det saknas kunskap om varför de hittills gjorda åtgärderna under flera decennier inte lett till renare vatten är det troligt att det också kommer saknas kunskap om hur de föreslagna åtgärderna i ÅP ska ge resultat till 2027 eller till 2033. Som ett exempel har lantbrukarna de senaste 12 åren redan anlagt större areal våtmarker än vad som i samrådet föreslås anläggas kommande 12 år till 2033. Dessutom har cirka 50 000 hektar strukturkalkats och enligt SCB är gödslingen med fosfor i balans med bortförselelsen. Men lantbrukarna får ingen återkoppling på att vattnet någonsin blir renare. Ändå är förhoppningen att lantbrukarna ska visa stort intresse och engagemang inför tredje cykeln.

Vi vill också lyfta betydelsen av klimatförändringarna. Vintrar har blivit mildare och somrar torrare vilket redan har lett till ökad kväveutlakning. Det får inte bli så att bonden blir Svarte Petter när klimatförändringar raderar ut miljöeffekterna och bonden blir anklagad för att utebliva miljöeffekter i vattenmiljön beror på för låg åtgärdstakt.

Alla vattenvårdande åtgärder inte medräknade

Vattenvården i livsmedelsproduktionen / lantbruket har naturligtvis aldrig bestått av bara de åtta åtgärder som föreslås i samrådsunderlaget för att minska näringsläckaget från odlingen. I det praktiska lantbruket görs flera andra åtgärder som reducerad jordbearbetning (*minskar jorderosion och fosforläckage*), precisionskvävegödsling (*minskar kväveutlakningen*) och lantbrukare anlägger små våtmarker och dammar utanför stödsystemen och som därför inte syns. Därtill görs flera åtgärder med miljövänlig utfodring som leder till att mindre mängd kväve och fosfor tillförs marken med stallgödsel. Exempelvis har överskottet av fosfor minskat med i medeltal 90% på de grisgårdar som fått rådgivning av miljöprojektet Greppa Näringen. Det är ett mycket bra resultat. Även i vattendirektivets tredje cykel kommer det göras fler åtgärder än de åtta i samrådsunderlaget. Dessa åtgärder behöver synliggöra och kvantifieras. Annars riskerar lantbrukarna att framstå som att de ständigt gör för lite.

Det här är en fråga som LRF kommer att lyfta till Jordbruksverket och till regeringen då Jordbruksverket har möjlighet att medverka till att kvantifiera fler åtgärder och det är dåligt för landet som helhet att rapportera en för låg åtgärdstakt till kommissionen.

Använd undantagen som EU tänkt

Vattendirektivets möjlighet till undantaget *mindre stränga kvalitetskrav* har inte använts för vatten i jordbrukslandskapet i förslaget till ÅP i tredje cykeln. I vissa områden i landet med omfattande livsmedelsproduktion kommer det inte vara möjligt att nå god ekologisk status ur ett övergödningsperspektiv. Det skulle behövas så omfattande åtgärder att kostnaderna skulle bli orimliga. EU har erbjudit undantaget i direktivet för att medlemsstaterna ska kunna hantera bland annat denna situation. Generellt har lantbruket i många länder i Europa större näringsläckage och mer påverkan på övergödningsproblemet än det svenska. Flera av dessa länder som Sverige importerar mat från har använt undantaget *mindre stränga kvalitetskrav*. Därför uppstår en orättvisa med försämrade konkurrensvillkor för svenska lantbrukare. Det kan LRF inte acceptera. Det är problematiskt om Sverige rapporterar till kommissionen att målet god ekologisk status kan nås även där livsmedelsproduktionen är som mest omfattande i slättbygderna.

LRF menar att VM inte följer Riksdagens beslut (prop 2017/18:243) om att använda möjliga undantag och följdaktligen heller inte följer Vattenförvaltningsförordningen (2004:660) eller Havs- och Vattenmyndighetens föreskrift 4 kap. 7 § HVMFS (2019:25).

En annan fråga med anknytning till möjliga undantag är den om vandringshinder. Sverige är ett land med extremt många gamla dammar av olika slag. Som exempel kan nämnas att bara i ett enda av landets 25 landskap - Västra Götaland finns i vattendragen 1700 dammar skapade av människan. Det är mycket viktigt att Sverige nyttjar undantagsmöjligheten i direktivet fullt ut både vad gäller vattenkraft, dammar och markavvattningsanläggningar. Kostnaderna för enskilda människor riskerar att bli stora för både eventuell utrivning eller eventuell

omprövning och det kan uppstå en konfliktfylld situation mellan myndigheter och människor på landsbygden under lång tid.

Kontakt

Markus Hoffmann (markus.hoffman@lrf.se)

Helena Andreason (helena.andreason@lrf.se)

Henrik Djerv (henrik.djerv@lrf.se) *Skåne och sydöstra Sverige*

Christer Jansson (christer.jansson@lrf.se) *Västra Sverige*

Karin Oscarsson (karin.oscarsson@lrf.se) *Östergötland, Sörmland och Närke*

Jon Wessling (jon.wessling@lrf.se) *Mälardalen*

Eleonore Marcusson (eleonore.marcusson@lrf.se) *Mälardalen*

Pirjo Gustafsson (pirjo.gustafsson@lrf.se) *Dalarna och Gävleborg*

Karin Nolén (karin.nolen@lrf.se) *Jämtland och Västernorrland*

Maria Lindström (maria.lindstrom@lrf.se) *Västerbotten och Norrbotten*